

Kirkegården - vision om et fremtidshåb

af Esa Antilla

Hver kultur har sin baggrund. Kulturerne har sine kilder, hvorfra de øser deres indhold og deres kraft. Kulturerne er ikke opstået af intet og har heller ikke et tomrum. Denne almene konstatering passer endnu bedre - om muligt - til tankegangene og skikkene om døden og hændelserne efter døden. Dette er en verden af religioner og trosforestillinger, filosofier og af folket skabte tankebygninger - på en måde helt naturligt, når det gælder sådanne sider af det menneskelige liv om hvilke vore oplysninger og erfaringer er begrænsede. For disse spørgsmål presses gennem en meget langsom ændringsproces af indstillinger, opfattelser og skikke og underkastes en ukrænkelighed af meninger og vurderinger. Temaet er ømtåleligt, så helligt, at man tenderer at udelukke det fra den almindelige diskussion.

Hele vor vesterlandske kultur er nu kommet til et vejkryds: vi må tænke på mange spørgsmål. End ikke religionernes verden er ukrænkelig mere, ikke udenfor forandringsprocesser. Vekselvirkning mellem mennesker, folk og kulturer er så mangesidig, at det virker som alle vande er bragt i oprør. Det er klart, at en turist, som besøger vore nordiske lande, tolker vort liv gennem forskellige fænomener og gennem synlige præstationer. Ulig os, som er vant til vore egne omgivelser, har turistene et skarpere blik og mere åben nysgerrighed for det, han ser og deres baggrund: Hvem er mennesket bag alt dette? Hvordan er han? Hvilken filosofi bygger dette samfund på, hvilke værdier hviler dette på?

Den nye bevægelse indebærer, at man konkret tager del i varierende omstændigheder og forskellige kulturer. Det som tidligere var muligt for nogle få, er nu muligt for alle. Alligevel lever vi ikke udelukkende i en verden, som turismen har åbnet for os. Vi lever i en tid med folkeomflytninger, som kan sammenlignes med folkevandringerne. I henhold til prognoserne vil denne udvikling forøges i og med, at folkeforøgelsen i vor verdensdel stagnerer og fortsætter sin kumulative tilvækst på andet hold. I Europa findes allerede nu sådanne tætbebyggelser, hvor originalbefolkningen er mindre end halvdelen af hele befolkningen og gadebilledet viser en endnu mindre andel.

For at få en fornemmelse af parallelle eller på sin måde kontrasterende, spændingsøgende kulturer behøver vi faktisk ikke begive os til fremmede lande. Denne integrering kan jo føre til en ny selvforståelse også ofte til en skærpelse af egenprofilen og et forsvar for ens egne livsværdier. En sådan vekselvirkning sker også som følge af integrering og assimilation. Der opstår blandingskulturer, som præges af, at værdiernes absolutte betydning udtyndes og mangedobles, religionerne lever i sameksistens og blandes med hinanden, racerne kommer i vekselvirkning og blandingsægteskaber forårsager raceforandringer.

I denne forandrede og hurtigt foranderlige situation spørger jeg mig selv: hvad formidler vore begravelsespladser af os selv og hvad har de at berette for de mennesker, som bor hos os og som har en anden kulturarv?

Vor begravelsespladskultur, som den er i dag, er historisk set meget ung. Størstede-

len af begravelsespladserne i Norden stammer fra forrige århundrede. Det var i begyndelsen af 1800-tallet og inden for en kort tidsfrist, at begravelserne inde i kirkerne blev forbudt i samtlige nordiske lande. Denne fremgangsmåde blev rigtig nok begrænset i de foregående århundreder, når krig og epidemier hærgede, så forbeholdt menighederne sig retten til at afgøre sagen. Begravelse inde i kirken udgør altså et klart brud i vor tidlige kristne begravelsestradition. Vore ældste kendte gravgårde og begravelsespladser udgør en arkæologisk og historisk kilde og et taknemmeligt forskningsobjekt. De begravelsespladsers alder, som vi nu har, kan dateres til tiden, da kirkegårde og særlige begravelsespladser anlagdes.

Begravelsespladsernes historie er hovedsagelig ens i de nordiske lande. Udviklingen baserer sig på en fælles kultur med kristen arv. Størstedelen af vore begravelsespladser blev anlagt af menigheder og drives af dem. I henhold til statistikken fra 1983 findes der i Finland 1196 begravelsespladser. Af dem tilhørte:

- 1072 stk. (89,9%) lutherske menigheder
- 42 stk. (3,5%) ortodokse menigheder
- 26 stk. (2,2%) andre trossamfund
- 8 stk. (0,7%) fritænkere
- 1 stk. (0,1%) en kommune
- 47 stk. (3,9%) andre, nærmest privatpersoner

Målt i overensstemmelse med gravpladser stiger de religiøse samfunds andel til næsten 100%. Statistikken for de øvrige nordiske landes del er næsten den samme.

I de seneste to århundreder kan man konstatere tre betydningsfulde forandringer:

1. Som komplettering til kirke og kirkegården om den er opstået de egentlige begravelsespladser med særligt opførte kapeller. Udviklingen accelereres gennem såvel pladsmangel som gennem folkeforøgelsen, men desuden også af sult og epidemier fremkaldt specielt behov samt en total fragang af nyanvendelse af grave. Det varede dog længe inden disse begravelsespladser fik samme status som kirkegården. Der fandtes mange, som var villige til at blive begravet i billigere gravkvarterer end deres sociale stilling forudsatte for på denne måde at komme ind ved kirken.
2. Man er gået fra den tidligere praksis, som er foregået op til vore dage og som byggede på formue, stilling i samfundet eller personens livsstilling, hvilke faktorer havde spillet ind i uligheden og siden gået nærmere ind i kristent værdihierarki. Begravelserne i min egen sognekirke, St. Karins kirke, ophørte år 1795. På grund af det begrænsede område og daværende folkestruktur inddeltes kirkegården i 6 dele. Afgiftsfri fattigjord ved kirkens nordside ændredes til 4, 8, 16, 24 og 32 skillingspladser alt efter verdenshjørne og afstand. Sognets rangliste kunne læses direkte af gravsteders plads, størrelse og mindestøtte. I og med at dette særpræg er næsten helt forsvundet, er der i stedet kommet en upersonlig retlinjethed og begravelsespladsens monotomitet. Det er sjældent i dag, at gravens plads er et udtryk for en persons stilling og værdi i samfundet.

3. Ved siden af kistebegravelse er også andre skikke taget i brug. Det almindeligste er ligbrændingen. Udover arealbehovet er ligbrændingen øget i og med, at de forandringer som teologisk stillingtagen og religiøse indstillinger ændres eller mildnes i en positiv retning. Det andet konsilium i år 1963 i Vatikanet giver biskopperne ret til at beslutte ligbrænding. Til og med den ortodokse kirke, som stillede sig mest negativ til spørgsmålet, godkender ligbrænding, selvom kirken anser kistebegravelse som det primære og bedste alternativ. De evangeliske kirker og den anglikanske kirke har hver på sin måde afgivet sin støtte til denne fremgangsmåde. Der findes andre problemer i tilslutning til urnebegravelse, som jeg senere vil vende tilbage til.

De store forandringer - blandt de vigtigste den ændrede befolkningsstruktur - som vi befinder os i i dag tvinger os til specielt i de store bysamfund at søge nye løsninger. Når vi forbereder os til disse løsninger, anser jeg - idet jeg går ud fra mit embede som præst - at der findes visse spørgsmål, som man må pointere. For det allerførste må man konstatere med stort eftertryk, at samtlige foranstaltninger, som har at gøre med begravelse og gravsteder er meget delikate og berører menneskelivets grundelementer. Bagved dem findes det faktum, at vi dør, at vore kære dør. Den religiøse og ideologiske overbevisning få være af hvilken beskaffenhed som helst, men overfor dødens hemmelighed, er vi alle meget små. Alle de løsninger, som gøres på begravelsespladskulturens område bør støtte mennesket i at møde dødens virkelighed.

Opstandelsestro - et centralt udgangspunkt.

På grund af min egen overbevisning og af det vidnesbyrd, som båret af mange, vover jeg at påstå, at vi som kristne besidder en enestående nøgle til dødens problematik. Denne nøgle er opstandelsestroen, som sætter sit præg på vor begravelses- og gravstedskultur. Selv om dagens forskning omkring Det nye testamente har nærmet sig forskningsobjektet med kritisk skarphed, sat spørgsmålstejn om teksternes pålidelighed og undernes hævdvundne tolkning, også findes *et* som er sikkert, en grundlæggende og entydig sag.

Det er Jesu egen opstandelse. I menneskeslægtens historie sker også en "suprahistorie". Tænk på de modløse disciple, som flygtede fra skuepladsen. Noget skete som gjorde, at de bagefter var helt forandrede, beredte til at lægge alt i blød for Frelserens skyld. Hvis denne søjle svigter, styrter hele bygningen, siger Paulus, tidligere bespottet og forfølger (1. Kor. 15). "Således er vi da de mest ynkværdige af alle mennesker". Opstandelsestroen forsikrer os om, at graven ikke er mere end en tilfældig hvileplads, at graven ikke er bestående, forklares ikke gennem det, at legemet bliver til jord igen uden ved, at man til sidst forlader graven helt.

Opstandelsestroen er en grundregel, som på forskellige måder kan læses i det symbolsprog, som anvendes på gravminder. I forventning om opstandelsen er mange gravsat med ansigtet vendt mod øst. Dette tema går igen i de fleste tekst- og billedmotiver.

I en gammel kristen legende berettes, at på frelserens egen grav begyndte at vokse blomster. I henhold til Nye testamente var Jesu grav jo udhugget i bjerget, en

klippegrav med en stor sten væltet for indgangen. De kristnes minde om Herrens død og opstandelse var dog så lyst, at også andre undere var mulige: på bjerget begyndte blomster at vokse, nyt liv spirede. På "blomstersprog" udtrykt er dette netop, hvad man behøver for at kunne holde stand mod dødens stenhårde virkelighed. Vor hævdvundne skik at tage afsked med de afdøde med blomster kan også gå tilbage til legendens budskab.

Fremtidshåb

Er opstandelsen det primære i det kristne livssyn, så følger en håbets tanke, en forventning til nyt liv og gensyn, og da er døden ikke en håbløs slutning på alting - hverken ens egen død eller en andens død -. Det Nye testamente sammenligner håbet med et anker, som giver livet et fast punkt. Derfor opmuntrer apostlen: således at I ikke behøver at sørge som de andre, der ikke har noget håb. I den gamle kristendom førte denne tanke til, at man begyndte at fejre dødsdagen, som den bortgangnes fødselsdag - for da fødtes jo denne til det nye liv!

Hvilke slutsætninger?

Opstandelsen og et lyst fremtidshåb er centrale elementer i den kristne tro. Det, som jeg beretter, er sikkert ikke nyt for jer. Men desto vigtigere er at spørge sig, om opstandelsen og fremtidshåbet fortsat udgør den værdibase, som styrer vor begravelsestradition og kirkegårdskultur. Er det et sådant særtræk i vore attituder og i vore begravelsespladser, at de på forskellig måde kan udlæses og genkendes? Med tanke på dette har jeg rubriceret dette for teologien reserverede bidrag således. Vi spørger efter det budskab, som kirkegården formidler i de nordiske lande. Er det muligt, at der gennem os selv og gennem vore begravelsespladser formidles et budskab om folk, som har en tryk tro på livet og et lyst fremtidshåb?

Der behøves intet stort talent til at indse den betydning, som den vesterlandske kultur befinder sig i. Der er anledning til frygt og forvirring. De unges sprogbrug er specielt egnet til at afspejle deres store reservation for fremtiden: hvordan i dag, hvorledes er det i morgen? Overfor fremtidsfrygten kan nogle familier afholde sig fra at sætte børn i verden. En anden fatter beslutning på kort sigt: "Lad os spise og drikke, i morgen skal vi dø". Dette er en direkte fortsættelse af den tanke, som Finlands nationalforfatter Alexis Kivi* beskriver i *Syv Brødre*** . Aapo, en af brødrene, udtrykker en dyster i fremtidsvision således. Gården uden hustruens gang på stien til kostalden er som en skyet dag, og hos den familie sidder trøstesløsheden for bordenden som en blæsende efterårsaften.

Det kan forekomme lidt søgt i dette sammenhæng at tage et sådant tema op. Begravelsespladsen er et fast støttepunkt for de bedst bestående værdier i vor kultur, kan nogen måske sige. Tænk om den også er håbløshedens største fæstning, dødens have uden håb og fremtid. Gammel historie lærer os krigsførelsens psykologi, nemlig at angreb mod en hellig lund er sidste slag mod fjenden.

*) (1834-1872)

**) (1870, på dansk 1946)

I forsommeren berettede en svensk bekendt, rektor for en stor fagskole i Sverige om erfaringer fra et stort symposium, som blev holdt i år. Under symposiet diskuterede repræsentanter fra de forskellige i Sverige bosatte grupper kulturernes møde. Islams repræsentant efterlyste de kristnes retningslinier for fremtiden. Han opfordrede de kristne til dristigere at stå fast på egne ideologier. Vi husker hvorledes muhammedanerne rejste sig mod Salmon Rushdie. Det er næppe muligt, kirken nogensinde mere når op til samme holistiske, livsomfattende gennembrud. Man spørger bl.a. hvorfor vi kristne lever næsten som udenforstående i forholdet til vor egen kirke, selvom vi er dens døbte medlemmer. Som var det ikke spørgsmål om hjørnестenen i vor nationale identitet og grundlaget for vor kultur.

Sorgarbejde - en del af vor opgave

Når en nær pårørende dør, går de tilbageblevne ofte ind i en helt ny livssituation. At gå gennem sorgen er en lang proces, hvor livets følelser vakler mellem savnets og længslens yderste grænse og hadets, selvødelæggelsens og bitterhedens oplevelser. Det er ikke sjældent, at den sørgende udtømmer sine følelser i gravpleje, måske i modsætning til kirkegårdspersonalet og præsten ved begravelsen, eller også i overdrevet valg af blomsternes farver. Eller rent ud som modstand mod Gud, som tillod alt dette.

Alle vi, som har med sørgende at gøre, bør lære sorgarbejdets forskellige faser og udtryksformer at kende. Derfor burde man skole kirkegårdspersonalet og begravelsestjenestepersonalet i at imødegå de sørgende og deres problemer.

Når det gælder at bearbejde sorg, spiller ens egne rødder en vigtig rolle. Midt imellem os bor store grupper mennesker, som har mistet sine rødder til slægt, hjemland, folk og modersmål. De lever mere eller mindre uden rødder. Dette kommer let frem indenfor spørgsmål om døden og det sidste hvilested. Vi i Finland har i de sidste decennier lært, hvad det betyder for vort folk, da man i krigsårene sendte de døde hjem fra fronten for at de kunne begraves i hjemsogets jord.

Begravelsesplads i brydning

Jeg har tidligere nævnt tre væsentlige udviklingstrin som forskellige lejringer er synlige på vore nuværende begravelsespladser. Jeg har også peget på disse faktorer som, at man især i store byer befinder sig i en tydelig brydning. Når man søger retningen og indholdet i denne forandring, må vi spørge med pondus, hvilke er de faste punkter og støttepiller i vore afgørelser. Sammenfatningsvis vil jeg tage de relevante ting, tre hjørnестen op. Beroende på hvor mange hjørner, der findes på bygningen, bør der findes tilstrækkeligt plads til andre parters hjørnестen.

1. Begravelsespladsernes helhed kræver at et tydeligt teologisk grundlag bevares.
2. Tekniske og økonomiske betingelser må ikke overskride de krav, som mennesket, omgivelserne stiller.
3. Når man træffer nye beslutninger, må man tage den brogede skala af folk, religioner og skikke i betragtning. Dette for at vor begravelsespleje skal behandle den store mangfoldighed rigtigt. Midt iblandt dette bør vi mindes, hvad vi er og garanterer os et retfærdigt livsrum.

Disse tre faktorer, som skaber forudsætningen for, at man i ligevægt kan stå frem og bearbejde sin sorg. Vor gravgårdstradition omfatter meget, som gør at begravelsespladsen ikke former sig som nedstemt sorgens og håbløshedens park. Den vej, som vor Frelser selv gik gennem døden til nyt liv, er en forsikring om, at kirkegården og vore begravelsespladser for hans menighed er og skal være en vision om et fremtidshåb.

Træets natur og dets pleje

af Lennart Nordström

Det er af fejltagelserne, vi lærer. Lad os da på baggrund af et antal billeder se, hvad vi kan lære af tidligere fejltagelser inden for svensk træpleje i vore parker og på vore kirkegårde. Derved må vi givetvis ikke hovmode os over tidligere fejltagelser. Vi må i stedet være taknemmelige for, at vi har denne mulighed for at lære af, hvad andre har gjort.

For megen beskæring

Der findes i mange tilfælde gode grunde til at udføre træbeskæring, f.eks. at borttage farlige, tørre grene, tveger eller grene med meget spids grenvinkel. Man kan endvidere ved grenudtynding forebygge hurtig fremkomst af nye tørre grene. Men træbeskæring har taget alt for stort omfang. Vi må ikke glemme, at træbeskæring er en unaturlig foranstaltning og meget af den beskæring, som sker af flere grunde, får mere navn af vanrøgt end træpleje. Vær altså påholdende i spørgsmålet om træbeskæring.

Træplejens mål

Ofte synes man ikke at have gjort sig klart, hvilket resultat man sigter efter ved træplantningen. Man har f.eks. plantet højt voksende træer på steder, hvor man ikke senere vil have store træer. Målet kan kort angives: Smukke, sunde længelevende træer af passende størrelse som udvoksede.

Hvad er smukt?

Forskellige tider har forskellige skønhedsideal, d.v.s. moden skifter ofte inden for ganske korte tidsintervaller. Sådan kan det ikke være tilfældet inden for træplejen. Træerne tåler helt enkelt ikke gentagende omskiftelse af plejen. For min egen del, synes jeg træer bliver smukkeste, når de får lov at udvikle sig stort set i henhold til deres natur.

Træerne behøver livsrum

For stor trængsel giver lange, ranglede, stormfølsomme træer til resultat. I træækker og alleer bør man for vore sædvanlige træer ikke have mindre afstand end 15